

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

SOCIOLOGIJA

==== Izpitna pola 1 =====

Strukturirane naloge

Sobota, 27. avgust 2022 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitsna pola vsebuje 4 strukturirane naloge, od katerih izberite in rešite 2. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 40; vsaka naloga je vredna 20 točk.

V preglednici z "x" zaznamujte, kateri nalogi naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo ocenil prvi dve nalogi, ki ste ju reševali.

1.	2.	3.	4.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapisite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

M 2 2 2 5 2 1 1 1 0 2

Prazna stran

OBRNITE LIST.

1. Identiteta in kultura

1.1. Opredelite kulturo v sociološkem pomenu.

(2 točki)

Vir 1

Preučevanje mode, oblačilne kulture, prehrane, notranje opreme, orodij, igre in igrač, športa, zabave in okrasja. Tehnična dediščina in razvoj civilizacije, stroji, promet, kibernetika in informatika.

(<https://www.ff.uni-lj.si/materialna-kultura>. Pridobljeno: 27. 10. 2020.)

1.2. Katera sestavina kulture je predstavljena v viru 1?

(1 točka)

(1 točka)

1.3. Pojasnite pojem »kulturni nihilizem« in navedite primer.

Pojasnitev:

(2)

Navedba primera:

(1)

1.4. Kdaj so začele nastajati mladinske subkulture v ZDA in Evropi? Obkrožite pravilno rešitev.

- A V 50. letih 19. stoletja.
 - B V 70. letih 20. stoletja.
 - C V 50. letih 20. stoletja.
 - D V 60. letih 20. stoletja

(1 točka)

1.5. Naštejte tri družbene okoliščine, ki so vplivale na nastanek mladinskih subkultur.

Prva okoliščina: _____ (1)

Druga okoliščina: _____ (1)

Tretja okoliščina: _____ (1)
(3 točke)

1.6. Kako imenujemo prepričanje, da so kulture različne, vendar enakovredne?

_____ (1 točka)

Vir 2

Zapor je v prvi vrsti kazen. Je institucija, v kateri tisti, ki ne upoštevajo družbenih (in pogosto tudi moralnih) pravil, domnevno poplačajo svoj tako imenovan davek družbi. A tako kot drugje v Evropi, so tudi slovenski zapori več kot to. So priložnost, torej mesto, kjer se obsojeni soočajo s svojimi napakami, da bi se izvili iz začaranega kroga kriminala.

(<https://podcrt.si/nasi-zapori-vzgajajo-kriminalne-povratnike-obravnava-mladoletnikov-je-ucinkovitejsa/>. Pridobljeno: 24. 11. 2020.)

1.7. Katera vrsta socializacije je razvidna iz vira 2? Pojasnite jo.

Navedba vrste socializacije: _____ (1)

Pojasnitev: _____ (2)
(3 točke)

Vir 3

Najbrž pa lahko rečemo, da kot dejavnik socializacije delujejo najmočneje na današnje mladostnike in mladostnice. Ti so najbrž prva generacija, ki je ves čas preživela pred televizijo in z igranjem računalniških igric, kakor pa se podila za vrstniki in vrstnicami po igriščih in dvoriščih.

(Počkar, M., in drugi (2011): Uvod v sociologijo, Učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju, DZS, str. 72)

- 1.8. Navedite dejavnik socializacije, ki je razviden iz vira 3.

(1 točka)

- 1.9. Pojasnite vpliv dejavnika socializacije, navedenega v viru 3. Vključite tri možne načine vplivanja.

Prvi vpliv: _____

(1)

Drugi vpliv: _____

(1)

Tretji vpliv: _____

(1)
(3 točke)

- 1.10. Opišite spolno diferencirano socializacijo.

(2 točki)

2. Družbene različnosti in neenakosti

2.1. Kaj je družbeni status in kaj ga določa?

Družbeni status: _____
_____ (1)

Določajo ga: _____
_____ (2)
(3 točke)

2.2. Pojasnite, kaj je pripisan status.

_____ (2 točki)

2.3. Kratko pojasnite teorijo razrednega boja in navedite, kdo je avtor teorije.

Pojasnitev teorije razrednega boja: _____

_____ (2)

Avtor teorije: _____
(1)
(3 točke)

2.4. Pojasnite razliko med teorijo razrednega boja in Webrovo teorijo družbene slojavitosti.

_____ (2 točki)

- 2.5. Francoski sociolog P. Bourdieu k sodobnim teorijam družbene slojevitosti med drugim prispeva s konceptom kulturnega kapitala. Kulturni kapital lahko pojasnimo kot značilnosti ljudi, ki živijo v podobnih družbenih okoliščinah. Navedite tri elemente, ki jih vključuje kulturni kapital.

Prvi element: _____ (1)

Drugi element: _____ (1)

Tretji element: _____ (1)
(3 točke)

- 2.6. Predstavite koncept relativne revščine.

(2 točki)

- 2.7. Pojasnite status starejših v modernih družbah.

(2 točki)

Vir 1

Medtem ko demokratične duhove še vedno buri izgon bolgarskih in romunskih Romov iz Francije, se v Nemčiji že od lani dogaja podobna usoda kosovskim Romom. Okoli 8.500 jih je tja konec devetdesetih let pobegnilo pred albansko-srbskimi spopadi, odkar je vojne konec, pa se morajo vrniti. V nasprotju z njimi jih ima po podatkih nemškega notranjega ministrstva okrog 70.000 nemški potni list, Osrednji svet nemških Sintov in Romov pa omenja še enkrat višjo številko. Živijo pretežno na območju Berlina, Kölna in Kiela. Dejansko število je v resnici težko ugotoviti, saj se etnična pripadnost Nemcev po udaru nacionalsocialistov, ki so likvidirali pol milijona evropskih Sintov in Romov, ne registrira več.

(Steinbuch, K., Izgon kosovskih Romov iz Nemčije. Berlin – MMC RTV SLO, 8. 10. 2010)

- 2.8. Kako imenujemo pojav, opisan v viru 1, ko je skupina ljudi obravnavana drugače, neenako, škodljivo v primerjavi z drugo skupino ali drugimi skupinami? Obkrožite pravilno rešitev.

- A Etnična segregacija.
- B Etnična distanca.
- C Etnična diskriminacija.
- D Etnična slojevitost.

(1 točka)

Vir 2

V javnosti se o patriarhalni zlorabi v zvezi z denarjem po navadi govori le v povezavi z nasiljem v družini. Vendar je v tej družbi veliko dvomov, kjer ni fizičnega nasilja, velja pa pravilo finančnega odrekanja, ki ga izvaja patriarhalni poglavar gospodinjstva. /.../ v našem patriarhalnem gospodinjstvu so moji starši verjeli, da je skrb za materialne potrebe družine odgovornost moškega. Razmišljanje obeh staršev o spolnih vlogah je izhajalo iz konvencionalnega seksizma. Po njunem naj bi moški delal zunaj doma, ženska pa doma.

(Hooks, B. (2019): Razred je pomemben. Sophia, Ljubljana, str. 55)

2.9. S pomočjo vira 2 na kratko predstavite dva vzroka za spolno diskriminacijo.

Prvi vzrok: _____

_____ (1)

Drugi vzrok: _____

_____ (1)
(2 točki)

3. Družba – zdravje, telo, bolezen

3.1. Razložite, kaj je spolni dimorfizem in kaj spolna identiteta, ter predstavite družbeni spol.

Spolni dimorfizem: _____

Spolna identiteta: _____
_____ (1)

Družbeni spol: _____

3.2. Predstavite, kako se je skozi zgodovino spremnjalo dojemanje zdravega, estetskega oziroma primernega telesa.

Kakšno telo so v preteklosti dojemali kot zdravo in estetsko?

Kakšno telo se danes dojema kot zdravo in estetsko?

(1)
(2 točki)

3.3. Pojmenujte in predstavite eno izmed tehnik poseganja v telo.

Poimenovanje: _____ (1)
Predstavitev: _____
_____ (1)
(2 točki)

Vir 1

»Tudi sami se boste prepričali, če posedujete večino zdravljenja, da so njegovo svetost obsedli demoni, katerih pogubnega stiska ne morejo razkleniti niti zdravila niti čiščenje.«
Ivana ni rekla ničesar. V takšne teorije ni verjela. Zakaj iskatи nadnaravne, ko pa je obstajalo tako veliko telesnih vzrokov bolezni, ki jih je moč odkriti?

(Woolfolk Cross, D. (2008): Papežinja Ivana, Založba KMŠ, Maribor, str. 320–321)

- 3.4. V viru 1 je kot vzrok za bolezen navedeno »... da so njegovo svetost obsedli demoni ...«. Zaradi navedenega bi sociolog Bryan S. Turner iskanje vzroka bolezni, predstavljenega v viru 1, uvrstil med (obkrožite pravilno rešitev):

- A individualistične razlage.
- B kolektivistične razlage.
- C religiozno-mitične razlage.
- D medicinske razlage.

(1)

Kaj je značilno za pojmovanje bolezni po teh razlagah?

(2)
(3 točke)**Vir 2**

Do 20. stoletja odraslosti ni dočakala od četrtina do tretjina otrok iz kmetijskih družb. Večina jih je podlegla otroškim boleznim, kot so griža, ošpice in črne koze. V 17. stoletju je v Angliji v prvem letu življenja umrlo 15 odstotkov dojenčkov, tretjina otrok pa je umrla pred dopolnjenim petnjastim letom. Zdaj v prvem letu umrle le 5 promilov angleških dojenčkov, pred dopolnjenim petnjastim letom pa le 7 promilov otrok.

(Harari, J. N. (2014): Sapiens: kratka zgodovina človeštva. Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 274)

- 3.5. Kateri pomemben kazalnik zdravstvenega stanja posamezne družbe je predstavljen v viru 2?

(1 točka)

- 3.6. Kdo velja za začetnika, očeta zahodne medicine? Obkrožite pravilno rešitev.

- A Eskulap.
- B Arhimed.
- C Hipokrat.
- D Hipokrit.
- E Aristotel.
- F Asklepij.

(1 točka)

3.7. Dopolnite.

Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization ali s kratico WHO) definira zdravje kot stanje popolne _____, _____ in _____ blaginje.

(2 točki)

3.8. Kaj je medikalizacija?

(1 točka)

3.9. Predstavite značilnosti javnega zdravstvenega sistema.

(2 točki)

Vir 3

Otrok, ki se bo danes rodil v eni od revnejših četrti v Angliji, bo živel 8,4 leta manj kot njegov vrstnik iz katere od bogatejših četrti. Razlika med pričakovano življenjsko dobo prebivalcev najrevnejših in najbogatejših četrti v Angliji se je od leta 2001 do danes povečala s 7,2 na 8,4 leta, je ta teden poročal britanski BBC.

Razlike v dohodkih, kajenje, debelost in poraba alkohola pa tudi različne stopnje dostopa do preventivnih zdravstvenih storitev in zdravljenja bolezni lahko pojasnijo razlike v pričakovani življenjski dobi med različnimi družbenimi in ekonomskimi skupinami.

(Mihajlović, N. (2018): O čem molčimo, kadar stavkamo. Sobotna priloga, 17. 2. 2018, str. 32)

3.10. Predstavite dve značilnosti zdravstvenega stanja nižjih družbenih slojev. Pomagate si lahko z virom 3.

Prva značilnost: _____
(1)

Druga značilnost: _____
(1)
(2 točki)

4. Delo in prosti čas

4.1. S pojavom industrializacije se značilnosti dela kot proizvodnje dobrin in storitev spremenijo.
Navedite dve bistveni spremembi.

Prva sprememba: _____

(1)

Druga sprememba: _____

(1)

(2 točki)

4.2. Kako se razlikujeta vlogi delodajalcev in delojemalcev pri zaposlitvi in samozaposlitvi?

Pri zaposlitvi sta vlogi: _____

(1)

Pri samozaposlitvi sta vlogi: _____

(1)

(2 točki)

4.3. Navedite dve značilnosti neformalnega dela.

Prva značilnost: _____

(1)

Druga značilnost: _____

(1)

(2 točki)

4.4. Siva ekonomija je povezana predvsem z/s:

- A neplačanim delom.
- B plačanim neprijavljenim delom.
- C prijavljenim neplačanim delom.
- D prostim časom.

(1 točka)

4.5. Kdo je avtor ideje odtujenega dela?

(1 točka)

- 4.6. Kako imenujemo oblike zaposlitve, ko zaposleni niso v rednem delovnem razmerju za poln delovni čas? Navedite dva primera takšne zaposlitve.

Poimenovanje zaposlitve: _____
(1)

Prvi primer: _____
(1)

Drugi primer: _____
(1)
(3 točke)

- 4.7. Navedite dva kazalnika fleksibilizacije trga dela.

Prvi kazalnik: _____
(1)

Drugi kazalnik: _____
(1)
(2 točki)

- 4.8. Navedite tri elemente, ki jih običajno vključujejo kolektivne pogodbe, s katerimi sindikati dosegajo svoje cilje.

Prvi element: _____
(1)

Drugi element: _____
(1)

Tretji element: _____
(1)
(3 točke)

- 4.9. Navedite še en način (sredstvo) sindikalnega boja.

(1 točka)

- 4.10. Kako imenujemo obliko brezposelnosti, ki je opisana v spodnji opredelitvi?

»Je posledica prehodov iz enega podjetja v drugo ali iskanja prve ali ponovne zaposlitve.«

(1 točka)

Vir 1

Stroji nadomeščajo človeška dela; to se je začelo že pred industrijsko revolucijo. Točilce goriv na bencinskih črpalkah so zamenjale samopostrežne in avtomatizirane točilnice, pisarniške pomočnike pa je nadomestil Microsoft Office [...]

Do [...] brezposelnosti je torej v preteklosti že prišlo in pričakovati je, da se bo to tudi ponovilo. Znanstveniki in razvijalci tehnoloških rešitev se zavedajo, da prihaja do že omenjene eksponentne rasti moči računalnikov, kar marsikdo ni popolnoma sprejel. Stroji v naslednjem desetletju še ne bodo zmožni opravljati vseh del, ki jih opravljajo ljudje, vendar pa hitrega napredka ni mogoče zanikati. Cenejša, hitrejša in boljša tehnologija bo zagotovo botrovala k temu, da bodo stroji ob neki točki vendarle boljši na skoraj vsakem področju.

(<https://svetkapitala.delo.si/ikonomija/kaj-ima-skupnega-umetna-inteligencia-in-kapitalizem/>). Pridobljeno: 3. 12. 2020.)

4.11. Imenujte obliko brezposelnosti, o kateri govori vir 1, in pojasnite en vzrok za njen nastanek.

Poimenovanje: _____ (1)

Pojasnitev vzroka: _____
_____ (1)
(2 točki)

Prazna stran

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.